

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ, НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ, РЕЛІГІЙ ТА ТУРИЗМУ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА

Життя та спеси ЕЖО

*Інформаційна листівка
для користувачів-учнів 5-9 класів*

Хмельницький
2019

ДОРОГИЙ ДРУЖЕ!

Сьогодні ми все частіше чуємо слова “екологія”, “забруднення довкілля”, “забруднення навколишнього середовища”...

Нерозумні дії людей на планеті Земля у найближчий час можуть обернутися великим нещастям, бідами всього людства. Згадаймо, якого лиха наробила нам Чорнобильська катастрофа...

В останні роки природа все більше забруднюється, піддається руйнуванню, знищується. Чи часто ми бачимо прозору річкову воду, чистий пісок, дихаємо чистим повітрям без запаху бензину та пестицидів? Задумайся, друже, у долі природи – наша доля і ми повинні зробити все, щоб допомогти зберегти всі її надбання. Ти повинен пам'ятати, що тільки людина може зупинити природні та техногенні катастрофи, які несуть за собою безліч людських смертей. Ти повинен знати і пам'ятати, що від кожного з нас, в тім числі і від тебе, залежить, чи буде чистим наше довкілля чи буде захищеною наша природа, чи буде придатною для життя наша планета.

Стати розумним господарем на своїй землі допоможе тобі дане бібліографічне видання “Живи в стилі ЕКО”. Воно містить цінні поради та правила, як правильно і економно використовувати земні багатства, а ще – як поводитись у навколишньому середовищі, жити в повній гармонії з природою, жити в стилі ЕКО!

SOS! SOS! SOS!

Що години на нашій планеті:

- 100 людей вмирає від отруєння водою;
- близько 2000 дітей помирають з голоду;
- 1700 акрів продуктивної Землі стає пустелею;
- 55 осіб отруюються і гинуть від пестицидів та інших хімічних речовин;
- 2000 тонн кислотних дощів випадає у Північній півкулі;
- зникають 5-6 видів тваринного чи рослинного світу.

Щохвилини:

- використовується з надр Землі близько 35 барилів нафти;
- знищується 50 тонн родючого ґрунту через неправильне його використання;
- в атмосферу виділяється понад 12000 тонн вуглекислого газу.

Запам'ятай:

– за оцінками ООН сьогодні п'ята частина жителів планети, або 2,6 мільярда людей не мають доступу до чистої питної води і 40% населення – 1,6 мільярда позбавлені основних послуг у сфері санітарії;

– за даними ООН, у світовий океан щорічно викидають 8 млн. тонн пластику, а екологи побоюються, що до 2050 року пластику там буде більше, ніж риби;

– вчені передбачають, що вже через 15 років нестача води у світі складе 40%;

– згідно з прогнозами, до 2030 року потреби в продуктах харчування виростуть на 55%, що призведе до розширення потреб у зрошенні, на яке сьогодні припадає майже 70% всієї прісної води. Тому нестача водних ресурсів може супроводжувати дефіцит продуктів харчування;

– здоров'я людини на 50% залежить від способу життя, на 30% – від навколишнього середовища, на 10% – від генетичної спадщини і тільки на 8-10% – від лікування.

Тому вже сьогодні, змалку, інвестуй своїм способом життя, своєю поведінкою у навколишньому середовищі у своє здоров'я. Живи бережливо: бережи воду, землю, повітря, продукти харчування! Шанобливо і з повагою стався до всього живого на рідній планеті Земля!

Вода... Вода... Вода...

Здавна відомо, що вода – найважливіший дар природи. Без неї неможливе життя на Землі. Вдумайся: будь-який живий організм на 60-90% складається із води! А якою необхідною є ця прозора рідина для тварин і рослин! Неоціненна її роль і в побуті. Згадай, скільки клопоту і яку збентеженість викликає у нас повідомлення про припинення подачі води внаслідок аварійної ситуації.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, майже 80% захворювань на планеті пов'язані із споживанням неякісної питної води.

Екологічний стан поверхневих вод нашого краю відстежується Державною екологічною інспекцією спільно з іншими природоохоронними установами, але пам'ятай, що від кожного жителя і від тебе також залежить стан і якість неоціненного багатства – води та чистота і здоров'я наших річок, озер, ставків, криниць, маленьких потічків.

Запам'ятай:

– варто систематично дбати про стан якості води: не сміти біля водойм, річок, ставків, не виливай і не викидай у них відходи, не захарашуй територію біля них. Не забруднюй джерела, криниці. Недарма в народі кажуть: “Не плюй в криницю, бо доведеться води напиться”;

– найчистіша та найсмачніша вода – джерельна. Подивись, як схиляються над джерелом трави, дерева, кущі – вони оберігають його від пересихання, бруду. Не скаламуть джерело! Чиста вода – велике багатство!

– а ще – бережливо використовуй воду, яку отримуєш із крана, слідкуй за тим, щоб даремно не витікало ні краплі, адже кожен кубічний метр використаної води – це великі гроші із сімейного бюджету.

Повітря... Повітря... Повітря...

Пам'ятаєш: синє-синє небо, павутинки мережива бабиного літа над головою, під ногами шурхотить жовто-багряне листя, а в повітрі легенький запах диму. Романтика... Та чи замислювався ти над тим, що ховається за цими “невинними” пахощами осені? Адже часто не те що запах диму, а десь із берегів, городів тягнуться цілі шлейфи нестерпного, їдучого смороду.

Запам'ятай:

– спалювання відмерлої торішньої рослинності – бомба сповільненої дії для довкілля. Втрачається накопичена в ґрунті органіка, збіднюється видовий склад рослинного і тваринного світу;

– при згорянні опалого листя та сухих залишків рослин виділяються хімічні речовини, які є дуже небезпечними (двоокис азоту, моноокис та двоокис вуглецю). Вони викликають подразнення та опіки дихальних шляхів людини, негативно впливають на вуглеводневий обмін речовин в організмі;

– під час згоряння одна тонна рослинних залишків вивільняє у повітря приблизно 9 кг мікрочастинок диму;

- листя, що тліє без доступу кисню, виділяє бензопрен, що може викликати в людини онкологічне захворювання;
- дим від вогнищ може утворювати смог і надовго зависати у повітрі. Тоді погіршиться видимість на дорогах, збільшується кількість ДТП, аварій. До того ж, потрапивши в легені, смог погіршує здоров'я людини;
- тільки при спалюванні одного поліетиленового пакета, в повітря надходить до 70 різноманітних хімічних сполук;
- тому: чи то в місті, а чи в селі ніколи не спалюй опале листя та сміття. Краще відвозити його до місць утилізації, а листя закладати у компостні ями, аби згодом отримати чудове органічне добриво.

Грунти... Грунти... Грунти...

Зручна і економічна пластикова тара (пляшки, пакети тощо), котру ми так часто використовуємо і котрою ми “прикрашаємо” і без того нечисті вулиці, річки, парки, ліси – шкідлива, вона практично не утилізується. А чи задумувався ти коли-небудь над тим, якої шкоди вона завдає нашій родючій, безцінній землі і скільки віків цей пластик там лежатиме?

Запам'ятай:

- старайся жити і поводитись так, щоб згодом не було соромно перед нащадками, яким народжуватись і жити на цій землі;
- використані пляшки, пакети, іншу пластикову тару викидай у спеціальні баки, а сміттєзбиральні машини їх відвезуть на переробку;
- до руйнації ґрунтового покриву призводить спалювання залишків рослинності, адже під час горіння від важких металів гинуть ґрунтоутворювальні мікроорганізми;
- знищення природної листяної підстилки призводить до збільшення у 2-4 рази промерзання ґрунту;
- коли листя та рослинні залишки перегнивають, потрібні для розвитку рослин речовини, повертаються у ґрунт. Під час їх згоряння утворюється поташ – погане добриво, а це призводить до дедалі більшого збіднення ґрунту.

Флора... Флора... Флора...

Підсніжники, первоцвіти, проліски, крокуси, конвалії, білоцвіти та інші дикоростучі квіти, які тішать нас у весняному лісі, все більше за останні роки стають об'єктом варварського знищення. Любителі легкої наживи корзинами несуть їх із лісу і продають на ринках та вулицях міст. І таких прикладів варварського ставлення до природи – безліч!

Якщо не зупинити цей процес, ми опинимося на межі екологічної катастрофи.

А чи знаєш ти, друже, що в Україні вже щезло з лиця землі близько 50 видів рослин і ще 521 виду рослин нашої країни загрожує знищення.

Запам'ятай:

– кожен зелений листок, кожна травинка виділяє в повітря кисень. Ним ми дихаємо, без нього немає життя;

– не зривай, не топчи рослини! Найкраща квітка та, що квітує там, де зросла. Не знищуй її!

– щоб знищити молоде дерево, потрібні хвилини, а виростити його – роки. Не ламай дерев, кущів – черемхи, калини, глоду. Рана на рослині – рана на живому;

– гриби для людини і для лісових мешканців – ліки і харч. Чим більше в лісі різноманітних грибів, навіть отруйних, тим краще ростуть дерева. Отже, не знищуй неїстівних грибів!

Фауна... Фауна... Фауна...

Руйнування людиною місць мешкання тварин, як і рослин, сьогодні стає досить небезпечним. Та чи можемо ми розпоряджатися долею живих істот, кому із них можна існувати, а кому ні?

Чи знаєш ти, що, на жаль, внаслідок жорстокої, безгосподарської діяльності людини, багато тварин зникли, або знаходяться на межі знищення. Тих тварин, що потребують охорони та захисту, занесено до Червоної книги України. 9 видам тварин та 3 видам птахів Хмельниччини загрожує повне знищення. Пам'ятай про це і бережливо стався до рідкісних тварин і птахів.

Запам'ятай:

- не залишай після себе сміття в лісі. Залишай місце свого відпочинку чистим!
- покинута консервна банка, скло можуть поранити лісового звіра і призвести до його загибелі;
- нагріте сонцем скло, не загашене вогнище може стати причиною пожежі. Простеж, щоб у лісі не залишилось навіть іскри від багаття, адже вогонь знищує насіння і коріння трав'янистих рослин, пошкоджує нижні частини дерев і кущів та їх коріння;
- рештки їжі залиши для пташок на сухих гілках, для тварин – на пеньку, для комах – на землі;
- не галасуй у лісі, в парку, не вмикай надто голосно музику. Ти налякаєш пташку, вона злетить з гнізда. Яєчка, які вона висиджувала, можуть захолонути і з них ніколи не вилупляться пташенята. Отож, ніколи не чіпай пташині гнізда, краще спостерігай за ними потайки. Ти відкриєш для себе багато цікавого.

Довкілля... Довкілля... Довкілля...

Мабуть ти часто стикався із ситуацією, коли в квартирі перегоріла лампочка, або стали непридатними батарейки у дитячій іграшці, годиннику, чи то в іншому побутовому приладі. Куди дівати використані батарейки? Викинути у сміття? Так робити категорично заборонено! Використані батарейки та акумулятори не належать до першого класу небезпечних предметів, тому їх можуть збирати навіть школярі.

Гірша ситуація з використаними енергозберігаючими та люмінесцентними лампами, термометрами, які містять ртуть. Якщо такі речі потраплять у ґрунт, це буде непоправима шкода довкіллю.

Запам'ятай:

– вчені з різних країн підраховали: одна викинута пальчикова батарейка здатна забруднити двадцять квадратних метрів ґрунту або 400 літрів води, а при спалюванні батарейки виділяється діоксин, що отруює повітря. Він може переміщатися на кілометри;

– у природному середовищі пластик розкладатиметься сотні років, отруюючи все навколо смертельними канцерогенами. Під час його утилізації слід пам'ятати, що при спалюванні він виділяє діоксин, що руйнує репродуктивну силу чоловіків;

– за підрахунками спеціалістів, термін, протягом якого пакет завдаватиме шкоду, у 2 мільйони 628 тисяч разів довше того терміну, протягом якого він давав користь;

– якщо сталося так, що пошкодилась лампа або розбився ртутний термометр, повідом про це батьків, інших дорослих. Такі небезпечні предмети необхідно здавати до спеціальних пунктів для їх подальшої утилізації. В іншому випадку – це загрожуватиме твоєму здоров'ю та навколишньому середовищу;

– нині у Хмельницькому розміщено багато пунктів прийому такого виду сміття, як батарейки, акумулятори – у школах, магазинах, інших установах. Тому не викидай такі речі у смітник, а здавай їх до спеціальних пунктів.

ПОЗНАЙОМСЯ, ПРОЧИТАЙ

- ◆ Гаврилюк В.Б. **Сучасний стан ґрунтів Хмельниччини та шляхи відтворення і поліпшення їх родючості** / В.Б.Гаврилюк. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2005. – 92 с.
- ◆ Говорун В.Д. **Дикі звірі Хмельниччини** / В.Д.Говорун. – Хмельницький, 2006. – 80 с. : ілюстр. – (Фауна Поділля).
- ◆ Говорун В. **Птахи Хмельниччини** / В.Говорун, О.Тимощук, Н.Антонюк. – Хмельницький : Поліграфіст, 2009. – 192 с. – (Фауна Поділля).
- ◆ Говорун В.Д. **Річки Хмельниччини** / В.Д.Говорун, О.О.Тимощук. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Хмельницький : Поліграфіст-2, 2010. – 240 с.
- ◆ Говорун В. **Риби, земноводні, плазуни і звірі Хмельниччини** / В.Говорун, О.Тимощук, Н.Антонюк. – Хмельницький : Поліграфіст, 2007. – 140 с. – (Фауна Поділля).
- ◆ Ґрунти // Хмельниччина: минуле, сьогодення, майбутнє. – Хмельницький, 2012. – С. 47-52.
- ◆ Мальована Н. **Еко-поведінка у головоломках** : міський екологічний бюлетень. № 11 / Н.Мальована, С.Стрихарчук. – Хмельницький, 2015. – 32 с.

- ◆ **Національний природний парк “Подільські Товтри”** // Путівник. Хмельницька область. – Київ, 2010. – С. 254-277.
- ◆ **Нечепорук Н.В. Рідкісні рослини Хмельниччини** : (по сторінках Червоної книги України / Н.В.Нечепорук. – Хмельницький : ЦНТЕІ, 2002. – 24 с.

МАТЕРІАЛИ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ПРО ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ КРАЮ

- ◆ **Вашеняк Ю. Екологічні проблеми річок і водойм Хмельниччини** / Ю.Вашеняк // Марічка новини. – 2016. – 9 листоп.
- ◆ **Виговська Т. Хто має дбати про екологію міста?** / Т.Виговська // Проскурів. – 2015. – 19 лют.
- ◆ **Гамбаль І. Вибір за вами** / І.Гамбаль // Подільські вісті. – 2011. – 25 січ.
- ◆ **Гула Я. Повернемо Хмельницькому річку!** / Я.Гула // Проскурів. – 2015. – 19 лют.
- ◆ **Добровольський В. Аби не стер Дністер прожитих років** / В.Добровольський // Подільські вісті. – 2012. – 24 лип.
- ◆ **Добровольський В. Що маємо, не бережемо!** / В.Добровольський // Подільські вісті. – 2012. – 17 січ.
- ◆ **Заява про наміри та екологічні наслідки** : [про вплив капітального ремонту автомобільних доріг на довкілля] // Актуально для подолян. – 2019. – 21 лют.
- ◆ **І гіркота пече полинна...** : до 30-річчя аварії на Чорнобильській АЕС // Позакласний час. – 2016. – № 3. – С. 5-7.
- ◆ **Ковальчук С. Гірка доля парків** / С.Ковальчук // Подільські вісті. – 2012. – 9 серп.
- ◆ **Краско В. Скільки ж їх у нас?** / В.Краско // Подільські вісті. – 2013. – 5 берез.
- ◆ **Кривда М. “Безсмертний ворог наступає з нашої вини”** / М.Кривда // Голос України. – 2019. – 21 берез.
- ◆ **На Хмельниччині буде Національний природний парк “Мале Полісся”** // Проскурів. – 2013. – 5 верес.
- ◆ **Наслідки спалювання листя та сухої трави** // Географія. Краєзнавство. Туризм. – 2019. – № 2. – С. 42-43.
- ◆ **Ольшевський Л. Як уберегти Південний Буг для нащадків** : одна з

- найбільших річок країни потерпає від невмілого господарювання / Л.Ольшевський // Урядовий кур'єр. – 2016. – 21 трав.
- ◆ Пакулько Г. **Важкі недуги Південного Бугу** / Г.Пакулько // Подільські вісті. – 2016. – 26 лют.
  - ◆ Рудковська Л. **Південний Бог нам не простить** / Л.Рудковська // Подільський кур'єр. – 2011. – 29 верес.
  - ◆ **Смертельні весняні струмки** // Актуально для подолян. – 2019. – 28 лют.
  - ◆ Стражник Л. **Палять траву: бийте на сполох** / Л.Стражник // Голос України. – 2019. – 6 берез.
  - ◆ Совва Н. **Великі справи Малого Полісся** / Н.Совва // Подільські вісті. – 2013. – 10 жовт.
  - ◆ Фурсов В.М. **Екологічна криза і людина: хто винен?** / В.М.Фурсов // Країна знань. – 2011. – № 4-5. – С. 43-46.
  - ◆ Цинюк О. **Вода – безцінний скарб** / О.Цинюк // Майбуття. – 2016. – № 17-18.
  - ◆ Чернов В. **Життя без пластику можливе** / В.Чернов // Голос України. – 2019. – 21 берез.
  - ◆ Щегельська О. **Двісті років? Це не вік!** / О.Щегельська, Г.Подільський // Газета Поділля. – 2013. – 11 лип.
  - ◆ **Щоб зупинити забруднення Південного Бугу** // Проскурів. – 2015. – 30 квіт.
  - ◆ Ящишен А. **Екологічні негаразди краю** / А.Ящишен // Проскурів. – 2017. – 19 жовт.
  - ◆ Ящишен А. **Інна Куцка: “У Хмельницькому за кілька років буде важко дихати”** / А.Ящишен // Проскурів. – 2016. – 7 квіт.

ВЕБЛІОГРАФІЯ:

– Екологічні проблеми Хмельницького. Екологи розповіли про забруднення [Електронний ресурс] // Новини Хмельницького. – Режим доступу: <https://vsim.ua/Podii/ekologichni-problemi-hmelnitskogo-ekologi-rozpovili-pro-zabrudnennya-10696085.html> (дата звернення 29.03.2019 р.). – Назва з екрана.

– Екологічний паспорт області [Електронний ресурс] // Хмельницька обласна державна адміністрація. – Режим доступу: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=7157 (дата звернення 29.03.2019 р.). – Назва з екрана.

– Екологічні проблеми Хмельницької області та кроки для їх вирішення [Електронний ресурс] // Моя газета. – Режим доступу: <http://moyagazeta.com/news/a-5781.html> (дата звернення 29.03.2019 р.). – Назва з екрана.

– Колтун О.В. Екологічна ситуація у місті Хмельницькому / Львівський національний університет імені Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/2002kyiv.pdf> (дата звернення 29.03.2019 р.). – Назва з екрана.

– Екологічні проблеми Хмельниччини : презентація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ppt-online.org/77591> (дата звернення 29.03.2019 р.). – Назва з екрана.

– Журба І.А. Особливості раціонального використання природно-ресурсного потенціалу Хмельницької області в умовах реформування економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Desktop/Nie_2014_2_25.pdf (дата звернення 29.03.2019 р.). – Назва з екрана.

– Мельник Л.В. Суспільно-географічні підходи до удосконалення системи поводження з відходами у Хмельницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/5706/1/%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf> (дата звернення 29.03.2019 р.). – Назва з екрана.

*Послухай, як струмок
дзвенить,
Як гомонить ліщина,
З тобою всюди, кожна мить
говорить Україна.
Послухай, як трава росте,
наповнена дощами,
І як веде розмову степ
з тобою колосками.
Послухай, як вода шумить, –
Дніпро до моря лине.
З тобою всюди, кожна мить
Говорить Україна.*

П.Осадчук

